

Metodologické obraty alebo od videnia k vidinám

FRANTIŠEK KOLI, Inštitút pre slavistiku, Spoločenskovedná fakulta Viedenskej univerzity, Rakúsko

Na záver literárnovedného roka 1998 – doslova pred Silvestrom – sa mi dostal do rúk zborník prác nitrianskeho Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie *O interpretácii umeleckého textu 19* s podtitulom *Od recepcie k morfológii umeleckého diela* alebo (čitateľ, láskavo si vyber) „s podnázvom *Od interpretácii* (prosím, tak ako je to napísané – pozn. F. K.) *k morfológii umeleckého diela*“ (s. 5). Musím povedať „sláva Bohu na výsosti a pokoj ľudom dobrej vôle na zemi“, lebo ináč sa nedozviem – aj keď sám sa, prirodzene, len v nitrianskych plytčinách, nie v metodologických hĺbočinách, brodím už zopár pekných rokov, pretože v posledných časoch ma osudové vetrisko zavialo do cudzích výsostných vôd –, že zrejme už od septembra 1997 („štúdie“ v zborníku „vznikli na základe referátov“ z vedeckej konferencie vo výročitom to roku založenia Ústavu, resp. bývalého Kabinetu literárnej komunikácie) som predmetom sústredeného ostreľovania či odstrelovania istého ústavného literárnovedného junca menom Peter Zlatoš, ktorý mi v onom orgáne nitrianskych literárnovedných výskumov s jeho zaiste úctyhodnou tradíciou venoval bezmála celých trinásť strán svojich hlbokomyseľných úvah. Za takúto mimoriadnu pozornosť sa chcem čo najúprimnejšie poďakovať a pri tejto príležitosti utrásiť niekoľko poznámok na okraj.

Predovšetkým treba povedať, že „štúdia“ P. Zlatoša *Estetika formy a obsahu v recepcii a interpretácii umeleckého diela* nie je nejakým kozím bobkom (používam terminus technicus nebohého A. Popoviča), ale je to gruntovné uvažovanie, v ktorom nieže bije, ale priam udiera, „búši“ pulz doby. Na strane 58 – prv než si autor položí „zásadné otázky“ – sa nám zdôveruje, že to všetko, čo ho trápi, sa mu „zážitkovo (...) prekrýva s najaktuálnejšími problémami súčasného umenia: jeho celkovou premenou v 20. storočí, najmä v jeho druhej polovici a vrcholom v 90. rokoch (...), zmenou celkovej komunikačno-recepčnej klímy (...), v neposlednom rade premenou rétoriky umenovedy a jazyka umeleckej kritiky („volanie“ po potrebe nového terminologického slovníka a celkovej premeny štýlu teórie umenia a umeleckej kritiky ap; potvrdením by nakoniec mohol byť aj výskumný projekt ÚLUK *Morfológia literatúry a umenia v pragmatickom dosahu*, v rámci ktorého vznikol tento príspevok) a s tým súvisiace znovunastolenie najzákladnejších a najpodstatnejších otázok vzniku, povahy a účinku umeleckého diela...“.

Keďže autor má okrem „videnia“ („gnozeologickej transcendencie“, s. 73) dobre vyvinuté orgány aj na registráciu „volania“ po potrebe“ (najmä tej veľkej, metodologickej), nerobí mu nijaký problém promptne plniť ani „očakávania“ nám hriešnikom božím neznámych síl, ktoré ako tajné („skryté“) božstvá („Zostavovatelia“, s. 6) v úvode zbor-

níka vyslovujú svoje „očkávame“: „Čo od autorov príspevkov očakávame? Že azda opovedia na nasledujúce rámcové otázky...“ (s. 5). A P. Zlatoš usilovne „opovedá“, pričom – na jeho cennú radu zo strany 73 („Chce teda vidieť/vedieť/, ako sa to všetko vlastne má“, chce vidieť aj to, čo sa z básne nedá vôbec nedá „vyčítať“, čo prosto nie je bezprostredne dané, čo navyše nemusí byť pre lyrický text vôbec relevantné“) – aspoň v tomto prípade prestávam nerozumne uvažovať nad možnosťou, že P. Zlatoš by aj sám mohol patriť do onoho zasväteného okruhu („Tafelrunde“) zostavovateľov zborníka. Lebo keď to raz pre mňa nie je dané, tak to nie je dané, t. j. keď „nedá vôbec nedá“, tak sa to ani neoddá.

Vzhľadom na uvedený („daný“) rámec je pre mňa celkom pochopiteľné, že to, čo P. Zlatoš „vyprodukoval“, nemohlo byť nič iné ako ťažká metodologická kanonáda, pri ktorej do mňa strieľa – čuduj sa svete – kozími bobkami. Ale aj to má svoju logiku. Bude to totiž tak, že to jediné, čo si P. Zlatoš ešte kedysi dávno ako študent horko-ťažko dokázal „osvojiť“ na mojich interpretačných seminároch, boli iba tie fatálne kozie bobky z Novomeského básne *Pút' pod telegrafom*:

„Čerň bobkov bielou cestou rozsypali
kozy a kozičky: galgani roztopašní.
Pútnici zbožne kladú bobky do venca,
šijú ich k sebe zdravsmi a otčenášmi
a dívajú sa na boha okami ruženca.“

Nuž, tak ti treba, starý cap, tráp sa teraz, keď si junec metodologicky zavirgá od podlahy a pritom vie aj to, čo sú „vrcholy v 90. rokoch“. Odcitoval ti „Heide-ggera“ (s. 67 – už aj mŕtvy stroj, počítač čosi pochopil zo Zlatoša a hneď mu „zheideggeroval“ aj samotného Hajde-ggera či Heide-gvera a mašinista Koli nič), Mathausera, Sontagovú (nebolo by v 90. rokoch lepšie Sontag? Lebo keď už na výške doby, tak na výške doby) a iné literárnovedné veličiny, o ktorých si ty zrejme ešte ani nechyroval (prirodzene, s výnimkou Zuzky Sontag, ale tu cituješ tak, ako keď sa malá potreba proti vetru robí, takže na teba ani kozí bobok netreba mňať, stačí iba zvolat’ „aká irónia!“, s. 72), ale ty so svojou „tvrdohlavou neústupčivosťou“ (s. 76) väzíš až po uši v tom „znetvorenom“ scientisticko-mechanickom (ba čo mechanickom, mechanistickom) prístupe pri výklade umeleckých textov, ktoré len przníš a przníš („spotvoruješ“, s. 74). A to všetko „na konci tohto tisícročia“ (s. 62)!

Aspoň takto ma oddiagnostikoval P. Zlatoš, a to je dobrý lekár, dobrý ránhojič, ten vie seknúť žilu! Prečítal si moju štúdiu „*Nulový zážitok*“ alebo o interpretácii z opačného konca a použil ju (on nepoužil výraz „použil“, ale ja už len toto budem používať, lebo v pragmatickom kontexte je to o. k. Ujo Rorty totiž povedal, že všetko, čo hocikto hocikedy s hocičím robí, je jeho použitie. Čo si budeme komplikovať život, pliesť názvy a podnázvy, recepciu a interpretáciu. Jubilejný dvadsiaty zborník na začiatku tisícročia bude mať už hrdý titul O použití umeleckého textu 20) ako odstrašujúci príklad na to, ako sa Koli na konci tisícročia ešte stále metodologicky pári s „párovým protikladom látka – forma“, ktorý „patrí do sféry vecí-nástrojov, t. j. náčinia a vôbec sa nehodí pre

výklad umeleckého diela“ (s. 68). Zatiaľ čo „aj my“ (to akože on, Zlatoš) „sa tu pokúšame“ „pri zmene tejto už takmer ‚tradičnej‘ interpretačnej optiky za iný popis diela“ (s. 62). Takže – ako vidieť – máme tu jasne rozčlenený literárnovedný rybník na my a vy (to akože ja, ale nielen ja, milá slovenská literárna veda; to aj vy všetci, čo Zlatošovi smrdíte „štandardnou situáciou ako ju poznáme z každodennej literárnovednej praxe“, s. 72). Ach, tie večné šlabikáre! My máme malú Evu. A vy? Alebo Emu? Na tom už nezáleží.

Nuž, preberme si tie „do očí bijúce“ príklady scientistickej argumentačnej logiky“ (s. 74), ktorá tak nehanebne „spotvoruje“ umelecké diela. Ak prihliadneme na oné „rám-cové otázky“, na štyri okruhy z úvodu zborníka, na ktoré by autori mali „opovedať“, tak – aspoň sa mi to zdá, ale čert ho vie – P. Zlatoš je odborníkom predovšetkým na tretí okruh, menovite na posudzovanie toho, „čo je v diele (,dnu“) a čo mimo neho (,vonku“)“, s. 5. A preto – ani sa nedivím – ma nabral pekne-krásne na rohy: „Inak povedané: problém spočíva v tejto nesprávnej ‚dvojitej‘ perspektíve – videnie textu z dvoch absolútne odlišných rovín; najprv ‚zvnútra‘, potom ‚zvonku‘ (takéto delenie na recepciu a interpretáciu nájdeme napr. v *Poetickom slovníku*, Žilka 1987)“, s. 72, a – to už dodávam ja – občas sa to vyvedie aj v ústavnom zborníku.

Verte mi, že takto literárnovedne obnažený, nahatý som v prvej chvíli pomyslel iba na list z figovníka, aby som aspoň pred nevinnými deťmi pozakrýval svoju literárnovednú hanbu („slabiny“, s. 6). Potom som si však povedal – ach, čo, buď pragmatik, spoj sa so Žilkom a pri ďalšom vydaní *Poetického slovníka* mu dohodíš praktické príklady. Bude to síce nanič, ale na svojej literárnovednej schizofrénii („videnie textu z dvoch absolútne odlišných rovín“) aspoň zarobíš. Money, money – svet je taký. Veď aj Miko si to zlizol, že trepe akési nezmysly o zmysloch, pravda, len decentne, zvýraznením („otázku zmyslu / zvýraznil P. Z.“, s. 72).

Márna sláva – ozval sa vo mne introvert, či sa to vraj patrí len tak navonok odrea-govať a pritom si ešte aj zarobiť. A čo spytovanie svedomia? Veru, musel som siahnúť po Lenkovej knihe *V nás a mimo nás* (no, po čom už aj inom, keď som raz na pranieri toho „vonku“ a „dnu“, „zvonku“ a „zvnútra“) a po každom veršíku som sa búchal do prs (vidíš ho, zase toto búchanie, raz „búši“ do Novomeského básne a teraz – somár – aj do seba!): Fero, robíš to tak? Buď už raz k sebe „úprimný a poctivý“, ako to postuluje Zlatoš: „Celá vec sa má tak, že kým súčasné umenie sa ocitá v tvorivom ‚boome‘, umenove-da a estetika akoby tento stav neboli schopné alebo ochotné dostatočne pohotovo, úprim-ne a poctivo zodpovedať“ (s. 58).

A dobre som urobil, že som sa začal tak búchať („kolmo búšiť“, s. 74). Spome-nul som si totiž aj na hriech, že ja vo svojich interpretáciách nielen interpretujem, ale zároveň svoje interpretačné postupy kontrolujem (úmyselne používam toto hnusné slovo, lebo takáto terminologická výbava – čoby výbava, „rétorika“ – strašne dráždi zlatošov-cov, oni sa totiž – nech mi Mathauser prepáči – do textov „vpíjajú“, čo tam budú ako sprostí „vstupovať“ alebo, nedajbože, „zostupovať“ do „súkolia“ básne), reflektujem. Nie nadarmo raz I. Sulík kdesi napísal, že Koli pri svojich interpretáciách robí vlastne „dvojprácu“: „interpretuje báseň a aj seba, svoj interpretátorský postup, čím obnažuje priam metodicky istý variant interpretačného postupu“. Aj ja mám teda nejaký „doklado-

vý materiál“ (s. 68), ktorý môžem použiť. Je, pravda, tiež „rozsiahly“ (s. 68), ale tak už je to s „dokladovými materiálmi“.

A tak – aby som Zlatošovi pretrel oči, jeho „videnie“ (iba to „fyziológické“, lebo do tej jeho „gnozeologickej transcendencie“ sa radšej ani nepúšťam), a ukázal mu, ako je to u Koliho s tým „zvonku“ a „zvnútra“ pri interpretačnom akte (vidíš ho, zase akty, pornografia) – uvádzam príslušný „dokladový materiál“ z interpretácie Rázusovho *Maroška*: „Ak sa z uvedeného hľadiska (t. j. z hľadiska začlenenia postavy do epického priestoru – pozn. F. K.) pozrieme na Rázusovho *Maroška*, môžeme konštatovať, že jeho román netvorí nijakú výnimku. Epický hrdina sa pohybuje vo svete, ktorý v základných obrysoch je jeho, respektíve aj jeho svetom. Čisto taxatívne by sa tento svet z perspektívy románu ako celku dal vymedziť nasledovne: rodný dom s rodičmi a súrodencami, žičlivé prostredie najbližších príbuzných, priľahlé dvory susedov a kamarátov, rodná obec Mostice v celom jej priestorovom rozpätí na osi Nižný koniec – Vyšný koniec, neďaleké mesto Sv. Peter Pavol s fabrikou, školou a hostincom na Rohu u Weissov, bližšie i vzdialenejšie prírodné prostredie s riekou Váh, okolitými lúkami, roľami, horami a zasneženými končiarimi vysokánskych vrchov, včítane detskej túžby zvedieť, či je ‚svet i za tými vrchmi‘.

Hoci sme vypočítali takmer všetko, čím je vymedzený operačný priestor epického hrdinu, nepovedali sme ešte nič: naznačili sme iba rozlohu fiktívneho románového priestoru, ktorú sme vyabstrahovali z epickej štruktúry, respektíve jednotlivé epické podpriestory sme zoradili podľa toho, v akej vzdialenosti sa nachádzajú smerom k predpokladanému epicentru (rodný dom). Slovom, naša rekonštrukcia plánu vonkajšej reality sa zatiaľ pohybovala na úrovni akéhosi literárneho zemepisu, t. j. na románový priestor sme nazerali takpovediac zvonku. Ak však chceme poodkryť znakovú platnosť Rázusovho koncipovania plánu vonkajšej reality, respektíve načrtnúť súvislosti s koncepciou hlavnej postavy, musíme vstúpiť do tohto priestoru a sledovať, ako ho autor pred nami rozvíja.“

Nuž, Koli nevie o tom, že „zvonku“ je zbytočné texty šturmovat', on ešte ani nechýroval o tom, že tak môžeš všetko povedať („vypočítať“), a aj tak nič nepovieš, to až hlavný ústavný metodológ (pravda, len najmladšej generačnej vlny) mu musí zvestovať túto radostnú novinu. Ako by aj Koli mohol vedieť, keď on len „vstupuje“ do textov (čo, majú texty vari brány či vráta, aby sa do nich dalo vstupovať, bryzgne ti do očí Zlatoš, lebo on má také videnie), a to miesto toho, aby sa do nich pekne-krásne „vpíjal“ (s. 74). A tuto – to akože v mojej, Zlatošom rekriminovanej štúdii – s akýmsi I. Ivanovičom („Neviem ako iní, ale ja začínam uspokojivo chápať cudzojazyčného básnika až vtedy, keď chystajúc sa ho prekladať, pripravujem a učím sa, piplem sa práve takto filologickou pinzetou v súkolí a spružinách slovného mechanizmu“) „zostupujem“ dokonca do „súkolia“ básne. Nie je to hotový horor?! Môže byť toto v epoche „volania“ po potrebe „premeny rétoriky umenovedy a jazyka umeleckej kritiky“ „zvnútra“?! Veru nie, je to „zvonku“. Nuž, nech je to „zvonku“. Ako to povedal Hviezdoslav pri prekladaní *Hamleta*? – „Ak tak: nuž buďte večne hluchí, tupí, slepí!“

Pozrime sa však, aké je Zlatošovo „videnie“, ako sa on „vpíja“ do textu: „Autorovo obrazné konštatovanie ‚zostupujem do súkolia básne‘ nám môže nevdojak pripomínať slávnú scénu z filmu *Moderná doba* (*Modern Times* 1936; réžia a hl. úloha: Ch. Chap-

lin), keď sa hlavný hrdina s priam titanským úsilím snaží vymaniť z útrob symbolického ozubeného súkolia ozrutného továrenského stroja. Navyše podstate robustnej mechaniky (teda vôbec nie jej jemnej, s najväčšou precíznosťou a dôkladnosťou, do najmenšieho detailu prepracovanej podobe, ako by sme to očakávali, ak by sme aj takéto prirovnanie lyrickej básne a stroja vôbec použili) – funkcii všetkých pevných a pohyblivých súčiastok, „koliesok“, väčších či menších „segmentov“, „spružín“ ap. – tohto „lyrického monštra“ môžeme porozumieť iba totálnou deštrukciou mechanizmu, ktorý pre nás nadobudol obľudné, nadľudské rozmery (výtvor doslova „prerástol“ svojho tvorca; nemáme na mysli výtvor-báseň Novomeského, ale výtvor-„súkolie textu“ autora štúdie). Navyše podoba tejto, vzhľadom k samotnej podstate lyriky až príliš agresívne, frontálne pôsobiacej deštruktívnej činnosti, evokuje predstavu telesne namáhavej, manuálne ťažkej aktivity („na text útočím kolmo, tvrdými údermi“), s. 75.

Nuž, vedz, slovenská literárna veda (a trošku aj zahraničná, lebo to bola „medzinárodná vedecká konferencia“, na ktorej odznel metodológov referát; že som to ja nevedel skôr, ale tak mi treba, keď ja len „búšim“ a nenačúvam „volaniam“), čo väzí v Koliho hlave podľa Zlatošovej hlavy – „lyrické monštrum“! A to preto, lebo jemu obrazné pomenovanie zostupovať do súkolia básne „nevdojak“ (no vidíš, Koli, to je ono, tak to treba robiť) pripomenulo „útroby“ ozubeného súkolia ozrutného továrenského stroja (ale vydýchol som si trochu, keď som sa dozvedel, že ide o americkú mašinu, aj keď súkolie bolo od I. Ivanova. Lebo keby išlo o ruskú mašinu, bola by, verte mi, aj mňa hrôza chytala). Nuž, Nitra, milá Nitra, nie je to až také isté, či sa ja do teba ešte vrátim, pretože v tejto chvíli vážne pomýšľam na VSŽ, keď som ja už taký interpretačný odborník na „robustnú“ mechaniku.

Keby som bol aspoň na „jemnú“, možno by som sa ešte vrátil, priživil sa v nejakej tej es-ser-očke. Ale keď mi Zlatoš povedal, že v mojom prípade ide o „robustnú“, ťažkú mechaniku a do zátvorky ešte pripísal – zrejme, aby tomu aj tí sprostejší rozumeli – že „teda vôbec nie jej jemnú, s najväčšou precíznosťou a dôkladnosťou, do najmenšieho detailu prepracovanú podobu, ako by sme to očakávali, ak by sme aj takéto prirovnanie lyrickej básne a stroja vôbec použili“, tak ja idem zo Západu priamo na Východ do VSŽ. A ani sa ma nepýtajte, čo tam budem robiť. Nebojte sa, nebudem valcovať plechové hlavy, na to sú zas iní odborníci, ja budem len pinzetami pomáhať pri odpichu surového železa z rudy, čo mi bude posilať I. Ivanov.

A to všetko preto, lebo Zlatoš má také „videnie“, on sa tak „vpíja“ do textov. Keď vidí „súkolie“, opustia ho všetky zmysly (najmä ten šiesty, tá jeho „gnozeologická transcendencia“) a už je v tranze, už sa rozplýva a stráca akékoľvek súdne spojenie s textom. „Spružiny“ ešte ako-tak vidí (aj to len vďaka Kolimu, ktorý, vraj, uvádza „niekoľkokrát citované metaforické obrazy ako „súkolie básne“, „spružiny slovného mechanizmu“...“, s. 74, o tom však neskôr), ale pinzety už nie. A tak Koli nemôže byť ani interpretačným mašínistom na jemnú mechaniku, ale len na tú „robustnú“. Nuž, problém je v tom, že Zlatoš sa vôbec „nevpija“ do textu, vôbec ho neunáša „textová vlna“, ako by sa to malo povedať tou premenenou „rétorikou“, ale on sa hneď opíja, ba priam ožiera vlastnými konštrukciami, vidinami, preludmi, príznakmi, strašidlami, fantómami... To nie Koli przní („spotvoruje“) nevinné básne, to Zlatoš smilní sám so sebou a marí sa mu, že s ním

„spia“ básne, že „prebýva“ v ich tele. Preto v závere svojej štúdie Koli vyslovuje obavu, aby sa v Nitre poslucháči, študenti a teraz už aj doktorandi a možno aj univerzitní profesori nerozplynuli načisto v tých svojich zážitkoch či tranz-cendenciách.

Ale Zlatoš nie je len zážitkovým interpretačným slepúchom s vlčou tmou v očiach, v tom jeho „videní“, on je vám zároveň aj hlucháňom. Lebo keď Koli kolmo bije, udiera svojimi „krikľavými metaforami“ (s. 75) na tie prekliate kolesá básne, aby vyvolal ozvenu, aby zistil, presvedčil sa, čo to za potvoru má pred sebou, tak Zlatoš má záľahu v ušiach. On tomu rozumie tak, že Koli robí, vyvíja „deštrukčnú“, nepriateľskú činnosť. Kresťania-katolíci, ostatní veriaci a všetci komunisti, ktorí ste si po zamatovom obrate začali spytovať svedomie, preboha vás prosím, prestaňte sa „kolmo búšiť“ do prs, keď v blízkosti uvidíte Zlatoša, lebo jemu sa „evokuje“ taká „predstava“: 1. že vykonávate „telesne namáhavú, manuálne ťažkú aktivitu“, 2. že je to „agresívna, frontálne pôsobiaca deštrukčná činnosť“ a 3. že ste (na to ešte neprišiel, ale nie je už od toho ďaleko) masochisti. A to preto, lebo Zlatoš nevie, že tou svojou zákernou činnosťou, spytovaním svedomia, sa chcete iba dopátrať, či ste ešte ľudia, božie tvory, alebo či ste sa už medzitým náhodou nepremenili na nejakého zvera, netvora, jednookého kyklopa či interpretačného slepúcha.

No aj železničiari nech sú ostrážiti, keď sa Zlatoš rozhodne cestovať vlakom. Aspoň vtedy nech „nebúšia kolmo“ do kolies (Koli kolmo „búšil“ len pinzetou, a už odchádza do VSŽ), lebo Zlatoš hneď uteká meldovať, hlásiť sis-ke, že, aha, tam, sabotéri, chcú rozmlátiť kolesá na vlaku, aby nevinní cestujúci zahynuli. A ako by to aj nemohol urobiť, keď on myslí nielen „úprimne a poctivo“, ale aj „pohotovo“. Už aj uteká! Ved' on predsa vie, čo je to „službyschopnosť“, on pozná totiž Heideggera (ach, tie zlovestné konotácie, ale nech si pre mňa za mňa aj Heidegger „pobúši“ trochu po tom svojom svedomí). Tak, vidíte, nerozjasní sa hneď každému v hlave – okrem toho tmára-nezmara-strojára Koliho –, keď on, Zlatoš, má „nevdojak“ také predstavy, také evokácie, také konotácie.

A Koli – nič. „Nulová“ predstava, „nulová“ evokácia, „nulová“ konotácia. Jemu sa „ontologická podstata lyrického textu“ (lebo – to treba vedieť – náš metodológ je aj ontológ, ontológ-fundamentalista, on má totiž filozofické školenie) „prekrýva s abstraktným grafickým pôdorysom krížovky. Autorovi úvahy akoby splyva sémantika básne výlučne s jej denotatívnym základom, vecnou lexikou prirodzeného jazyka. Čo iné by sme si mali totiž predstaviť pod obrazným pomenovaním ‚presné vyplňanie kolóniek s postupným odkrývaním tajničky‘, ak nie iba ‚mechanické‘ dosadzovanie, dopĺňanie údajov do vopred graficky rozvrhnutého systému horizontálnych a vertikálnych línií-políčok, ako ich predstavuje všeobecne známa podoba krížovky?“ (s. 78).

Nuž, a sme zase pri mechanike, lebo Zlatoša od jeho utkvelej predstavy, od jeho posadnutosti vlastnými fantómami, vidinami už nijaký mechanizmus neodtrhne. Koli je denotácia. Ba čo denotácia, detonácia sprostosti – jemu sa ontologická podstata lyrického textu „prekrýva“, „splýva“, pletie (ešteže sa mi to neprekrýva „zážitkovo“ ako Zlatošovi) s abstraktným grafickým pôdorysom krížovky a presným vyplňaním kolónok-,prázdnych políčok“ (s. 78), ako ma „pohotovo“ doplnil ústavný metodológ. A toto „presným vyplňaním“ (s. 78) veľmi hrozivo zvýraznil – ako u Mika „otázku zmyslu“.

Len, pravda, ja by som bol v rámci toho môjho „presného vyplňania“ na Zlatošovom mieste v Mikovom citáte zvýraznil aj slovo „riešiť“ – „otázku zmyslu riešiť“. Lebo, veru, dobre sa ono hodí aj k „ontologickej podstate“ Zlatošovej „štúdie“ (mašinista Koli robí veci mechanicky, „priamočiaro“, s. 79, „rieši“ ich) aj k tej „zvýraznenej“ presnosti, ktorá nechce, aby sa veci zážitkovo prekryvali, splyvali, rozplyvali, plietli, aj k Novomeského vzťahu medzi matematikou / šachmi a poézii s „neúprosne presným výsledkom matematického príkladu“ a aj k onej rekriminovanej krížovke s „prázdnyimi políčkami“, ktorá sa tiež len rieši. Ale to všetko musí, pravda, Zlatošovi povedať už len Koli, lebo jeho, Zlatoša, načisto „prevalcovalo“ súkolie, takže Kolimu hneď pri zvýraznenej presnosti do textu/citátu vpašuje svoje „kolóniek“, lebo on je taký nepriateľ presnosti.

A irónia je v tom, že Koli – aby som to Zlatošovi zheideggeroval na jeho spôsob – je naozaj „sú-Koli-e“. Len nie tak, ako si to myslí (čo myslí, „predstavuje“, „evokuje“) Zlatoš. Lebo ak Zlatošovi súkolie pripomína „útroby“ továrenského stroja, tak mne pripomína zas hlavu, v ktorej je všetko v poriadku, na rozdiel od takých hláv, ktoré majú o koliesko viac či menej. A tak na mechanistické či mašinistické predstavy, evokácie a konotácie netrpí Koli, ale mal by sa dať preliečiť Zlatoš. Ak jemu sa „ontologická podstata“ krížovky „prekrýva“ s „prázdnyimi políčkami“, je to jeho vec. Tak je to už raz v tom „pragmatickom dosahu“, v „privátnom zážitkovom svete“ (s. 62). Ak sa nemýlim, nie tak dávno sa tomu hovorilo „Každý podľa svojich schopností...“. Len na to Zlatošovo imperátorské a kolektivistické („červené“) „čo iné by sme si mali totiž predstaviť“ by som chcel láskavo podotknúť, že ja do toho spotvoreného „my“ nepatrím. Asi to bude predsa len tak, ako to raz napísal L. Wittgenstein – jedni to vidia „červene“ a druhí zas nejako ináč: „Na súkromnom zážitku podstatné vlastne nie je to, že každý vlastní svoj exemplár, ale to, že nikto nevie, či ten druhý má tiež tento exemplár alebo nejaký iný. Bol by teda možný predpoklad – aj keď neverifikovateľný – že jedna časť ľudstva má jeden pocit červene a druhá časť iný.“

Ak teda Zlatoš vidí v súkolí „útroby“ továrenského stroja a v „ontologickej podstate“ krížovky „prázdne políčka“, to ešte neznamená, že to tak musí vidieť hneď celý svet. Ja sám som napríklad až „vdaka“ Zlatošovmu „videniu“ uzrel v „ontologickej podstate“ krížovky „prázdne políčka“, pretože predtým – podobne ako I. Ivanov v súkolí – som tam videl iba sieť vzťahov, súvislostí, vzájomných prienikov, výbojov... Darmo raz, v „pragmatickom dosahu“ vidí každý to, čo má v hlave. Ja mám sieť vzťahov, Zlatoš má „prázdne políčka“, chlieviky, v ktorých sa „ontologicky“ veľmi, veľmi, veľmi dobre prebýva tým jeho konštrukciám, vidinám, preludom, príznakom, fantómom... A ak by U Zlatošovcov náhodou chceli vedieť, čo má v hlave taký M. Pavić, ktorý kdesi napísal, že „kritici sú ako poslucháči medicíny: vždy si myslia, že spisovateľ má chorobu, ktorú práve skúmajú. A spisovateľ má vždy rovnakú chorobu, chorobu spájať slová do krížovky. Z jedného jazyka vo svojich ústach budovať dva“, tak nech láskavo pošlú Zlatoša na služobnú cestu na Balkán, on už Pavića určite presvedčí, že trpí tou istou chorobou, tým istým zrádnikom, ktorý mece Zlatošom – „prázdnyimi políčkami“.

A keď si Zlatoš všetko tak „nevdojak“ pekne-krásne popredstavoval a „uzrel“ v súkolí „útroby“, a nie hlavu a v krížovke zase „prázdne políčka“ vďaka prázdnej hlave, potom tuho vykval Koliho za to, že on nevie, čo je to „konotačné okolie slov, ktoré sa

navyš v básnickom texte znásobuje zvlášť osobitou „technikou“ výstavby jazyka lyriky“ (s. 79). A Koli sa na neho usmieva, na kolenách ho prosí, pred očami mu láme kolesá (no, tu ho máš, zase len deštrukčná činnosť), Zlatoš, neblázni, nevidíš, že „sú-Koli-e“ a „o-Koli-e“ je stále ten istý Koli, je to okolo, okolesené kolo.

Ale on nie, on mal zrejme chrípku, keď sa v škôlke učili *Kolo, kolo mlynské*. A keď Koli – lebo on vám v tej Nitre ešte aj na takých chorľavých škôlkároch pamätá – pri Novomeskom pre istotu ešte raz tancoval to *Kolo, kolo mlynské*, aby názorne, „hmatateľne“ (s. 75) priblížil „skrytý“ význam“ (s. 78) kôl, kolies a najmä koliesok, to už vtedy Zlatoš zrejme hľadel na to svoje prázdno v prázdnych políčkach-chlievikoch ako ono príslovenčné hoviadko na nové / maľované vráta. A preto teraz Koliho láme v kolese (v „súkolí“) a chcel by ho ukrižovať v križovke. Lenže – a Koli aj o tom píše – niekedy môže aj „mŕtvy ožiť“. A to najmä vtedy, keď bol popravený ukrižovaním.

A keďže Zlatoša sa zmocnila a posadla predstava, že Koli je „súkolie“, nie však „okolie“ a v ontologickej podstate križovky uzrel „prázdne políčka“, myslí si, že Koli sa interpretácie spúšťa (veď povedal, že „zostupuje“ do súkolia), ba fára, prepadá sa do tej prázdnoty prázdnych políčk, aby tam objavil, spoznal „skryté“ významy“, „vecný základ verša“ (s. 79) a ako interpretačný potápač to „vyniesol“ na povrch, na „svetlo poznania“ (s. 78). A Koli – povedané heideggerovsky – nič nechce po-znať, on sa chce len vy-znať. Preto klepe po tých kolesách, a preto v závere štúdie spolu s D. Chrobákom hovorí: „Nevyzná sa vo svojich pocitoch, ale ani sa nesnaží o to. (...) Odovzdane zaviera oči...“ a – aktualizujeme to v tých vrcholných deväťdesiatych rokoch – necháva sa unášať svojou „gnozeologickou transcenciou“.

A to všetko na vine ten zážitok, ktorý si Koli dovolil pošpieniť nulou. Lebo Zlatošovi hádam toto najviac podráždilo slepé črevo (veru, nie som si ja taký istý svojimi tvrdeniami ako Zlatoš, ktorý nepochybuje, ale iba „naivne“ verí“, lebo on je vyznavačom „tzv. naivného realizmu“ – v umenovednej teórii, s. 74; a čo ak mu už ako dojčaťu slepé črevo vyoperovali, aby ho ono – aj keď je to len sprostá fyziológia – predsa len nemýlilo pri jeho „gnozeologických transcenciách“). Niektoré veci sú totiž v Nitre posvätné, nehodno s nimi beztrešne špásovať! Ešte keby tá nula – a hoci aj nuly, veľa núl – bola za zážitkom, prosím, to akoby si matematicky, „štatisticky“ vyjadril, že si mal obrovský, bohovský zážitok. Ale „nulový zážitok“?! To znie ako „sovietska armáda“ namiesto „slávna sovietska armáda“. To by ťa boli pred zamatovým obratom vyzvrtali (nebohy profesor Novák o tom dosť na seminároch hovoril), nie tak ako teba Zlatoš, ktorý ťa dokonca sem-tam aj pohladká: „Zisťujeme teda, že pre autora spomínanej štúdie, inak veľmi erudovaného a skúseného interpretátora, nemá zážitková ‚nulovosť‘ lyrického textu *Slnce na vodách* žiadnu ontologickú platnosť, pretože nemá objektívne ‚hmatateľnú‘ existenciu, ktorej by sa, obrazne povedané, mohol ‚zachytiť‘.“ (s. 77).

Nuž, tak ti treba, keď sa zahrávaš s nulami. To ťa taká metodologická niekoľkonulová veličina vezme hneď na paškál, že hohó s tou nulou. No, ale že ti aspoň v zátvorke vytmavil tým svojím „videním“ – podobne ako pri tej jemnej mechanike –, že „odhliadnúc“ od Koliho „nulovosti“ „aj samu ‚nulovosť‘ už môžeme považovať za istú výrazovú charakteristiku“ (s. 77). Bums. „Nulovosť“ za výrazovú charakteristiku „môžeme považovať“, teda môže mať ontologickú platnosť, ale „nulový zážitok“ nie („neexistuje, ani

existovať nemôže“, s. 77), ten už nemôže mať ontologickú platnosť. A mládencovi to reč, „vecná lexika prirodzeného jazyka“, sama našepkáva, prosí, aby nebláznil, keď on svojou „logickou postupnosťou“ takto cifruje: „Nulový zážitok“ by vlastne bol nijakým zážitkom, resp. nebol by žiadnym zážitkom.“ (s. 77).

Ako on vám hladko prejde od bol k nebol, od nijaký k žiaden, lebo on to tak potrebuje mať. Lebo on nevie, že „nijaký“ nemusí znamenať len „ontologické“ popieranie čohosi, ale že môže vyjadrovať aj to, čo nemá vyhranené vlastnosti, čo je neurčité, čo má povahu len akýchsi „zdrapov“, čo je krajným, hraničným prípadom istého systému. Ak to U Zlatošovcov nevedia, tak ľudstvu je už dávno známe, že „nijaký“ (= „ani jeden“) sa nemusí rovnať „žiaden“. Keby si bol Zlatoš Mukašovského, ktorým tiež šermuje, lepšie poprečítaval, aj toto „čudo“, aj toto „monštrum“ – aj keď v iných vecných súvislostiach – by tam bol objavil: „Je znám výrok básnika symbolisty, ktorý prohlásil, že by byl spokojen i s ani jedním čtenářem“. Ani jeden čtenář je přece jen něco víc než žádný čtenář.“ A Koli o tom vie, Koli o tom dávno písal, tak nech ho – Jeho ctihodnosť – nestrašia ontologickou „prázdnotou“.

Len sa mi zdá, že problém je v tom, že náš ústavný „zažívateľ“ nepozná také „spotvorené“ stavy „zažívania“, ako je nevyhranenosť, neurčitosť, „nijakosť“, nulovosť. Taký E. Staiger – a to bol trochu väčší kamarát Heideggera ako Zlatoš –, ten áno, ten vám napíše, že niekedy ťa báseň neosloví, „manchmal findet die Berührung nicht gleich beim ersten Lesen statt. Oft geht uns das Herz überhaupt nicht auf.“ Zlatoš nie, lebo on má automatické, mašinistické zažívacie orgány, dutiny a trubice. Keď Koli napíše, že mu báseň hneď (= gleich) po prečítaní ako celok ostáva neozvučená, hluchá a nemá (také je východisko štúdie – citát z I. Kraska: „jedna z požiadaviek kladených na lyrickú tvorbu je i to, aby čitateľ lyrickej básne hneď po prečítaní pocítil jej účinok, jej zapôsobenie. Ak sa to nestane, tak nie je to umelecká, lyrická báseň“), tak Zlatošovi sú „neozvučenosť“, „hluchota“ a „nemota“ hneď „výrazným recepcno-zážitkovým zistením, emotívno-hodnotovým kvalifikátorom“ (s. 77). Neotrasie, nezatrasie to vami? Jemu „neozvučenosť“ je tak, ako keď po metal-muzike, t. j. Koliho „búšení“ po súkolí básne, zavládne v jeho ušiach konečne ticho a pokoj, „hluchota“ a „nemota“. Nuž, poť sa, Koli, pri literárnovednom juncovi, metodológovi ako Metod pri tých, oných... S kým sa to prel? Nie, nie s volmi, s „hrubými ľuďmi“, „robustnou mechanikou“.

A pritom Koli, aby sa nevyľakali niektoré dušičky, že trpí ontologickými suchotami či „prázdnotou“, keď hovorí o „nulovom zážitku“, explicitne uvádza: „ako čitateľ registrujem isté danosti umeleckého textu, isté – povedané s básnikom – ‚zdrapy‘ básnickej reality, báseň ako celok ostáva pre mňa však ‚neozvučená‘, ostáva hluchá a nemá“. To jest, nedochádza k takému účinku, ako ho postuluje I. Krasko, pretože vo vedomí čitateľa sa neustanovuje na-ladenosť („nulový“ či „nijaký“ = bez nálady, bez vôle, nemastný-neslaný), ktorá má svoj pôvod v z-ladenosti básne, ale sú tam iba „zdrapy“, roz-ladenosť, slovom, „kolo sa nám polámalo“.

A keďže báseň sa Kolimu „neodovzdala“ (aby som to vyjadril Zlatošovi blízkou „rétorikou“, lebo jemu – akože zmnoženému „nám“ – „umelecké dielo sa nám odovzdáva bezprostredne“, s. 57) v čitateľsky prirodzenej polohe „spred“, tak ide na ňu – drzáň jeden – „zozadu“. Po čítaní, ktoré je svojho druhu pokusom o prehliadnutie textu, zo-

stupuje spolu s mašinistom I. Ivanovom do jej „súkolia“, aby prehliadol, či dačo neprehliadol (nech si Zlatoš poprehliada trošku aj slovníkové významy, keď sa tak zvysoka vyslovuje o denotatívnych základoch a vecnej lexike prirodzeného jazyka, lebo jazyk to veľmi múdro zariadil napríklad s takým „prehliadnuť“ alebo „dvojakosť“, ako o tom Koli už písal). Nevie, a ani nemôže vedieť, ako sa skončí jeho výprava, pre-vierka, má však aspoň „nádej či vieru, že ak interpretovaná báseň je skutočne ‚súkolím‘, od jej jednotlivých ‚koliesok‘ sa prepracujeme / môžeme prepracovať k celkovým súvislostiam textu“.

A to je to z opačného konca. Lebo Koli spolu s ateistom I. Ivanovom verí – tak T. Akvinský –, že „duša je celá v celku a celá aj v hociktorej časti“. Ak „búši“ do kolies básne, nerobí to preto, aby ich porozbíjal, aby vyvíjal „deštrukčnú“ činnosť, ale aby sa skrze ozvenu v texte orientoval, vy-znal, aby sa pýtal na svedomie básne, na to, či má hlavu a pätu a či – podobne ako poniektorí ľudia – nemá o koliesko viac či menej. A Zlatoš v tom vidí furt len „fyzikálno-mechanickú podobu diela“, vidí ako „pracujeme nie s vlastným predmetom humanistiky, ale akoby s predmetom prírodných vied“ (s. 79), pretože on sa ešte v „humanistike“ nestretol s výrokom, ktorý potvrdzuje onú ľudovú skúsenosť s kolieskami, že „koleso, ktoré môžeme otáčať a nič iné sa pritom nepohne, nepatrí k stroju“. Ešte že to vie R. Rorty.

Zlatošovo „videnie“ nevyniká však iba nevidením toho, čo je, ono sa vyznačuje aj videním toho, čo nie je. Aj keď nie priam „štatisticky“ presne – lebo aj akousi štatistikou mi hrozí – aspoň približne (= „niekoľkokrát“), vraj, zaregistroval autorom, t. j. mnou „niekoľko-krát citované metaforické obrazy ako ‚súkolie básne‘, ‚spružiny slovného mechanizmu‘, ‚odkrývanie tajničky‘ ap.“ (s. 74). A ja v rámci toho zlovestne zvýrazneného „presného vyplňania“ sa pýtam – odkiaľže som citoval metaforický obraz „odkrývanie tajničky“ a koľkokrát som citoval, opakoval metaforický obraz „spružiny slovného mechanizmu“? Čo keby si to Zlatoš dal zistiť v ústave štatistiky, keď on už na to pri tom svojom „zážitkovom prekrývaní“ nemá čas, keď mu všetko splýva a rozplýva sa, zmnožuje a rozmnožuje sa. Možno sa potom Zlatošovi čudovať, že Koliho vidí hneď zdvoje-ne? – „Koli-čitateľ“ a Koli-interpretátor akoby boli dve úplne rozdielne osoby, ktoré sa stretávajú s dvoma celkom odlišnými podobami jedného a toho istého textu-básne. Zdvojenie subjektu vedie súbežne k rozdzvojeniu samotného textu. Predmetom interpretácie sa tak stáva iná podoba textu, než sme ju mali možnosť zažiť v samotnej recepcii.“ (s. 73).

Tak predovšetkým chcem povedať, že Zlatošovi úprimne verím, že ma vidí zmnožene. Zatiaľ síce len zdvojene, ale bude sa to zhoršovať, až napokon jedného rána – čo mi je už teraz ľúto – sa mu rozplyniem a kafkovským spôsobom premením na biele myši. A to už bude vážne, pretože – pociťujúc veci červene (aké krásne vybočenie k „my“, k tomu, čo „sme ... mali možnosť zažiť v samotnej recepcii“) – zároveň vstúpi do jeho oka, do jeho „pragmatického dosahu“ veľmi razantne biela farba. S dvoma očami pri božej pomoci sa s tým dá ešte živiť, jedno oko pociťuje „červene“ a druhé „bielo“. Kyklopom je však beda, tým už nepomôže ani Lenko svojim *V nás a mimo nás*.

A pokiaľ ide o Koliho „zdvojenie“ („úplne rozdielne osoby“), ten sa už z tej literár-novednej schizofrénie nejako vyseká. Prestane čítať a bude hneď interpretovať. Čo sa bude ako blázon „stretávať“ s dvoma celkom odlišnými podobami jedného a toho istého textu-básne“. Ušetrí more času a čas je money, money (ej, bude, veru, z teba ešte prag-

matik, aj keď, hádam, nie priamo pragmatista), nebude zdvojený, t. j. nebude musieť prebývať v ústave a nebude mať – aspoň dúfam, že to človeku potom uznajú – nijaké problémy s tzv. porozumením textu, ako mu teraz hrozí Zlatoš, lebo bude už len zažívať, používať, využívať, zneužívať... Už, už, už dost’.

Predsa len ešte aspoň k tomu Bruselu – veď je tam sídlo EÚ – a k tomu „prekladu“ od Zuzky Sontag. Tak predovšetkým – aspoň si skromne myslím – klásť otázky textu, aj keď sú len „akýmisi ‚zdrapmi‘“ – čo, mimochodom, jasne signalizuje, že Koli-čitateľ („ako čitateľ registrujem isté danosti umeleckého textu, isté – povedané s básnikom – ‚zdrapy‘ básnickej reality“) nijako nestráca súvislosť s Kolim-interpretátorom – je vždy lepšie ako sa zlatošovsky „opakované“ a „bezstarostné“ (s. 74) vpíjať do prázdna v „prázdnych políčkach“. Ak teda v súvislosti s Novomeského *Slncom na vodách* o. i. kladiem aj otázky „Bol L. Novomeský v Bruseli? Alebo ide len o motivickú exotizáciu?“, malo by byť zrejme aj literárnovednému dojčat’u, že tu ide o funkčné odlíšenie dvoch lyrických štruktúr, dvoch lyrických postupov, totiž postupu poetistickej exotizácie od postupu/postupov lyrického cestopisu. Že tomu Zlatoš nerozumie, je len úbohým obrazom či priam odrazom toho, ako „spotvorené“ veciam rozumie, ako ich hlce, „zažíva“.

Zlatoš však „vzrušujúco“ pôsobí nielen svojím „videním“, ale aj svojou „logickou postupnosťou“ (s. 71), lebo on je vám školený dvojbojár. Z dvoch citátov, z citátu I. Ivanova a z citátu F. Míka, ktoré sú v Koliho štúdii (lebo aj to treba vedieť, že Koli napriek „kriľavým metaforám“ a „búšeníu“ robí všetko „po tichu“, „po tichu“, s. 71, výslovne to „ani na jednom mieste svojej štúdie nepomenuje, ale robí tak v citovaných úryvkoch“ – ja nič, ja muzikant, to Ivanov s Mikom) a ktoré sa zhodou okolností týkajú prekladu, Zlatoš už aj uzatvára: „Zisťujeme, že pre autora je interpretácia vlastne prekladom“ (s. 72). Páni, to je tribunál, človeku až mráz prebehne po chrbte. Z dvoch citátov už aj „zisťujeme“, že „vlastne“. „Vlastne“, teda popravde, v skutočnosti, len, pravda, ťažko povedať, kde je tá skutočnosť v Koliho štúdii. Preto Zlatoš veľmi, veľmi „pohotovo“ do zátvorky pripisuje: „upozorňuje na to ostatne aj samotný autor“ (s. 72). A tak sa zlatošovskou logickou postupnosťou dostávame rýchlo od „vlastne“ k „ostatne“. A Koli „ostatne“ píše v zátvorke, len trochu ináč, ako si to „predstavuje“ Zlatoš: „pojem preklad tu používam úmyselne, pretože Sontagová na inom mieste spomínanej úvahy definuje interpretáciu ako preklad: ‚Úloha interpretovať je v skutočnosti úlohou prekladať‘“.

Ak teda Koli pojem preklad „použil“ (aj ja mám rád pragmatizmus, nielen Zlatoš), použil ho „úmyselne“ a nie „nevdojak“. A úmyselne ho použil preto, aby Zuzke Sontag pekne vrátil to – a teraz, prirodzene, aj jej „rytierovi“ Zlatošovi –, čo jej/mu vypadlo z úst. Ak totiž interpretácia je prekladom, t. j. tou najväčšou somárčinou, akú človek môže robiť, tak Koli sa pýta, prečo – ako píše Zuzka Sontag – takéto somárstvo robia „niekedy“ aj autori, keď do svojho diela včleňujú „interpretáciu“, t. j. jasný a explicitný preklad. Preto, a len preto Koli použil výraz „preklad“, a to už nie je irónia, ale priam meta-irónia, že Zlatoš ani tomu nerozumie. A mal by sa „vlastne“ on pýtať, práve Zlatoš by sa mal čudovať, načo robiť také sprostosti, „prekladať“, keď to „umelecké dielo sa nám odovzdáva bezprostredne“.

A keďže tento sontagovský preklad v Koliho štúdii sa týkal žánru bájky, v ktorom záverečné poučenie je skutočne prekladom z jedného jazyka do iného jazyka, z jednej

reči do inej reči, bude hádam najlepšie, keď túto story o Zlatúšikovi, ktorý ako rúči mládenec, boy-neboysa sa s „tvrdohlavou neústupčivosťou“ pustil do riešenia „pragmatike osobitne vzdorujúcich problémov“ (s. 5), zakľúčim práve bájkou, lebo – už je to tak – napriek pilnému štúdiu ústavného literárnovedného junca bude ona najbližšie jeho pochopu. Hoci Zlatoš vo svojej „štúdií“ hovoril o Kolim, celý čas vypovedal o sebe, ukazoval na seba. Takúto „re-reprezentáciu“ – aby sme načisto neobišli ani „teóriu umenia ako miméisis alebo ako reprezentácia“ – ľudstvo dávno, dávno pozná a nebude od veci, keď si ju v tých vrcholných deväťdesiatych rokoch pripomenieme spolu s I. A. Krylovom v jeho bájke *Zrkadlo a opica*:

„Opica v zrkadle videla obraz svoj,
i štuchne medveďa: ‚Pozri len, kmotor môj,
aká tam potvora, až sa mi bridí, joj!
Kde sa len taká špata vzala?
Stále sa škerí, mraští, hľa...
ja by sa hanbou prepadla,
ak by som sa jej podobala.
A veru, ako tá ohava tam,
ja takých susediek sedem či osem mám,
na prstoch ti ich tu hneď porátam.‘
‚Susedky – tie ti rátať netreba.
Radšej sama, kmotrička, pozri na seba!‘ “

A ponaučenie? To je už „tajnička“ pre Zlatoša. Otázka je skôr, kto to platí také výskumy a kto to zaplatí? Teš sa, slovenská literárna veda, na novú generáciu terminologických slovníkov z Nitry. Heslo „zážitkový interpretačný slepúch/hlucháň“ spracuje P. Zlatoš. Lepšieho odborníka v tejto oblasti nenájdete. On najlepšie pozná túto problematiku, on je totiž jej ideálnym stelesnením, „reprezentáciou“.